

Recenze knihy Blaise Pascal: Listy proti jezuitom. Bratislava 1965 [1965]

1.

Pascal neznamená ve všem duchovní pokrok nebo hlubší víru a pod. Je celá řada bodů, v nichž se jasně ukazuje omezenost jeho snah. Právě tak na druhé straně jezuité rozpoznali řadu okolností, které i my dnes přijímáme za skutečné a oprávněné. Ovšem sofistický, kazuistický způsob, jímž jezuité ospravedlňovali takměř vše, je nám nesnesitelný. Tak např. čteme-li, že církevní zákony podle Filiutia ztrácejí platnost, když se už nezachovávají, cum iam desuetudine abierunt (87), nemůžeme než tento názor potvrdit, odhlížímeli pro tu chvíli od závěrů, které z toho jezuité vyvozují. Naproti tomu se neubráníme distanci od Pascala, když vidíme jeho usilovnou snahu prokázat, že Arnauld a vůbec jansenisté téměř doslova říkají to, co napsali církevní otcové, a když vidíme jeho odpor a ironii, adresovanou „novotám a novým vynálezům“ (53), a naopak jeho důraz na církevní tradici (55). A což v některých případech nepřistupuje Pascal také na metody, velmi blízké jezuitským, např. ve výkladu Písma? Když najdeme v Písmu místo, jehož doslovný smysl je v rozporu s bezpečným poznáním smyslů nebo rozumu, je nutno Písmo vykládat jinak a najít v něm smysl, který souhlasí s touto zřejmou pravdou (doslovný smysl je tedy jen zdánlivým smyslem). Protože Slovo boží je neomylné i pokud jde o fakta (!) a protože svědectví smyslů a rozumu je v oblasti fakt rovněž spolehlivé, musejí se obě tyto pravdy shodovat. Správný výklad Písma je tedy ten, který se shoduje s věrnými údaji smyslů. (266) – Nejde nám teď o nesprávné pojetí Slova božího, jako by se vztahovalo k faktům, tj. jako by bylo výpovědí o věcech, nýbrž pouze o vposledu kazuistický výklad míst v Písmu tak, aby jejich smysl odpovídal mnohem pozdějšímu (a tedy samotnými pisateli zajisté nezamýšlenému či nepředpokládanému) poznání smyslovému či rozumovému.

2.

Tato výhrada ovšem nemůže a také nemá zastínit obrovský význam Pascalova úsilí o větší opravdovost a důslednost myšlení i činů víry. Má tím být jen naznačeno, že dnešní kritický pohled dovede odhalit na jezuitských pozicích také kladné stránky a na Pascalových pozicích i stránky záporné. Z toho vyplývá, že se nemůžeme beze všeho ztotožnit ani s Pascalem. Vzniká proto otázka: v čem je pro nás Pascal významný, v čem si ho vážíme a v čem je nám vzorem? A naproti tomu: v čem se mýlil, co je v jeho názorech a vůbec v přístupu nesprávné, co dnes vidíme lépe nebo alespoň jinak?